

Бошко Михаиловић
Ивко Николић
Учитељски факултет, Универзитет у Београду

Прегледни рад
Методичка теорија и пракса број 1/2019.
УДК: 371.3::3/5
371.3::0/9
стр. 7 - 20

УТИЦАЈ МЕТОДЕ ИГРЕ НА ТРАЈНОСТ ЗНАЊА, УМЕЊА И НАВИКА У НАСТАВИ СВЕТ ОКО НАС

Резиме: Тема овог рада има за циљ да расветли и приближи поимање методе игре, њену примену у настави природе и друштва, као и значај у поштовању принципа трајности знања умења и навика. Најпре смо сагледали и дефинисали појам игре, њен историјски развој, свакодневни васпитни значај као и утицај на васпитање и социјализацију деце. Образложена је класификација наставних метода и дефинисано место методе игре у систему осталих метода. Акцент је стављен на разнолику примену методе игре у настави, на подгрупе ове методе, као и на уопштenu поделу игара. Дефинисан је појам наставних принципа, а посебна пажња усмерена на принцип трајности знања, умења и навика. Разматрамо утицај методе игре на знања која се стичу у настави и правимо паралелу између традиционалне наставе и наставе обогаћене иновативним наставним методама каква је метода игре. Литература коришћена у овом раду је актуелна, савремена и у широкој је употреби на учитељским и сродним факултетима. Поред ове литературе, позивали смо се и на старије изворе који се баве темом нашег рада и који нам показују историјски развој одређене научне области.

Кључне речи: дечја игра, дидактичка игра, наставне методе, наставни принципи, метода игре, знање;

УВОД

Игра је основни облик дечјег стваралачког деловања, испољавања емоција и прилагођавања свету у коме живе. Дете кроз игру комуницира са окружењем, саопштава своје ставове, показује интересовања и скреће пажњу на своје проблеме. Кроз игру дете развија све своје способности, опредељује се за начин живота и показује предиспозиције за улогу у друштву. Најефикасније реализовање задатака моралног васпитања огледа се кроз дечју игру. Овде дете учи да се дружи, учи да дели, стиче позитивне друштвене и моралне вредности које су му важне за одрастање.

Поред утицаја на морално васпитање, кроз игру дете овладава и стиче смисао за лепо, учи и развија интелект, моторичке способности, као и радне навике. Сви ови елементи су незаобилазни фактори у процесу васпитања и спадају у важна подручја кроз која свако дете мора проћи у разним периодима свог развоја. Игра се сматра за најосновнију дечју делатност се до пубертетског доба. (Трнавац, 1991) Некада се игра сматрала разбирлигом и употпуњавањем слободног времена. Дечја игра је често инспирација песницима, њома се одушевљавају педагози, а стручњаци који се баве тематиком васпитања и одрастања деце је све више цене. Великан светске педагогије, Жан Жак Русо сматра да је кроз игру децу много лакше натерати и навести да ураде нешто што би на друге начине веома тешко урадила, за шта би на друге начине пролила реке суза. У игри се проналазе, игра је део њихове свакодневице, за игру живе.

Кроз игру се јављају разни мисаони и физички напори, иако то не изгледа тако. Кроз ове напоре, решавањем, на први поглед безазлених препрека дете напредује у свом развоју. Деца су ангажованија уколико одређена игра од њих захтева улагање физичких и умних напора. Преданије ће приступити проблему, препустити се изазову, не размишљајући да се тако припремају за свет одраслих у коме ће игру заменити свакодневне обавезе и живот потпуно другачији од оног којим сада живе. У процесу проучавања дечјег одрастања, психологије и васпитања детета, незаобилазан осврт мора се дати и игри. У њој се деца понашају спонтано, природно, показују најискреније емоције и кроз њу се виде њихове скривене тежње и жеље. Када се дете игра, најлакше је с њим успоставити контакт, тада је дечији ум отворен, расположен и жељан допуњавања. Пратећи дете које се игра можемо лако сазнати доста тога о његовом социјалном и психичком статусу. Ако посматрамо различите облике кроз које се игра јавља у дечјем свету можемо закључити да постоји право богатство игара. Неке од њих су друштвено условљене, зависе од узраста деце, здравствених околности у којима се дете налази, степена развијености интелигенције, средине у којој деца живе, социјалног статуса дечијих породица.

У сусрету са различитим епохама и перспективама, игра је добијала различита значења, те је прошла пут од свођења на нефункционалан животињски нагон (Ortega, 2003) и досегла границе незаобилазне примене у васпитавању деце. Погледамо ли ретроспективу развоја васпитања често ћемо срести размишљања великих филозофа и великана педагогије, о томе какав је и колики значај саме игре и њене улоге на развој појединаца. Код старих Египћана, децу су учили древним вештинама рачунања и познавања астрономије примењујући елементе ових наука у играма са воћем, камењем, фигурама и причама о окружењу. Антички филозофи су сматрали да је основа чувеног спартанског и атинског васпитања омладине и војника, заправо у адекватној припреми деце за овај период. Сматрано је да су основа за мачевање, борење, бацање копља, војничко трчање и рвање управо дечје игре које у себи садрже све ове елементе. Средњи век, иако друштвено мрачно доба, имао је разне начине за задовољавање дечјих потреба за игром. Окупљања деце на дворовима, њихово присуство на витешким

турнирима и учење витешких вештина била је припрема за друштво какво је захтевало то време. Каснији развој науке и уметности са собом је носио својствене облике дечје игре. У модерном свету дечја игра је неизоставан елемент васпитања деце у свим фазама њиховог развоја и примењују га сви фактори васпитања, почев од породице, преко предшколских и школских установа, све до институција које се баве не-формалним образовањем и васпитањем.

„Дечје игре су веома разноврсне, што илуструје и чињеница да постоји велики број различитих класификација дечјих игара. Констатовано је око 15 група. Најчешће се помињу: дидактичке игре, покретне игре, имитационе игре, стваралачке игре, стоне, собне и игре на чистом ваздуху, игре идентификовања, логичке игре, игре речима, музичке игре, ликовне игре, игре маште и слично“ (Трнавац, 1991: 10).

Питање игре као права детета и одговорности државе (Convention on the Rights of the Child, 1989) из постмодерне перспективе добија дубљу етичку вредност која додатно апелује на реконструисање слике о детету, преиспитивање актуелних схватања игре и доношење политика које би пружиле основ, подстицај и ресурсе за смислену и свеобухватну друштвену подршку игри (Митранић, 2016: 413).

ИГРА У СИСТЕМУ НАСТАВНИХ МЕТОДА

Са термином наставних метода се неизоставно срећемо у комплетној ди-дактичко-методичкој литератури. У било којем аспекту живота, људи траже начине, одговарајућа средства и поступке како би постигли што успешније резултате. Све ове елементе можемо назвати методама решавања одређеног проблема. Ако желимо упростити дефинисање појма метода, онда можемо рећи да је метода „пут“ којим се стреми неком циљу и постиже одређени резултат. У дидактичком смислу, поступке који доводе до најуспешније реализације одређеног проблема и споровођења васпитно-образовног рада називамо наставним методама. Шеховић, у својој књизи Дидактика наглашава да се појам наставне методе може дефиницијски и описно означити на следећи начин: „Метода је најбољи пут и начин којим ученици у процесу поучавања, учења и наставе, делују на остваривању циљева и задатака васпитања и образовања, пре свега у овладавању садржајима образовања користећи стандарде, средства и објекте образовања“. (Шеховић, 2006: 255) Наставна метода се може дефинисати као научно-верификовани начин, поступак рада наставника и ученика у наставном процесу (Круљ и сар., 2003). Овај аутор овде види наставника као стручњака који тражи начин да пренесе знање и ученика који тај начин користи и прима знање.

Погрешно је рећи да сваки предмет има своје методе, путеве поучавања и представљања градива ученицима. Гледајући са аспекта наставе, наставне методе нису ограничене и нису строго везане за наставне предмете. Свака одабрана наставна метода може се веома успешно користити у готово свим предметима, само је треба прилагодити наставним садржајима карактеристичним за одређену област. Од наставничких личних способности зависи одабир наставних метода, њихова употреба и ефикасност употребе.

Дидактичари који су проучавали проблематику наставних метода често су трагали за најбољим решењима и покушавали да пронађу што употребљивији принцип примене метода. Из тога је произашло неколико приступа који се јављају: монометодизам (једна метода којом се може подучавати свему), полиметодизам (предност употребе више метода од којих се наставник опредељује за нај-функционалнију), панметодизам (сваки наставник има методу прилагођену његовим способностима и могућностима – колико наставника толико и метода) У радовима многих савремених дидактичара и методичара превагу ипак узима

полиметодични приступ којим се подразумева примена више наставних метода у обради неког наставног садржаја јер е тако недостаци једне методе допуњавају предностима друге.

Када је реч о класификацији наставних метода, све савремене класификације полазе од једног основног критеријума за разликовање наставних метода (Про-дановић,1970). По Продановићу наставне методе класификоване су у три велике групе и као полазну основу проналази ток сазнајног процеса: вербално-текстуалне методе, илустративно-демонстративне и лабораторијско-експерименталне.

Ова класификација је слична оној коју су дефинисали и поједини пољски дидактичари, као што су Купусијевич и др. где су за критеријум поделе наставних метода узели начин одвијања процеса у настави, те издвајају три велике групе метода: методе засноване на посматрању (показивање, живо описивање), методе засноване на речима (опис, причање, приповедање, предавања и дискусије) и методе засноване на практичним активностима (практична занимања, лабораторијски рад). Све наредне класификације наставних метода потичу и произилазе управо из ове класификације и приступа који је поставио Продановић. У својој *Дидактици*, Вилотијевић даје једну од најпознатијих класификација наставних метода где наводи: методу усменог излагања, методу разговора, методу илустративних радова, методу демонстрације, методу практичних и лабораторијских радова, методу писаних радова и методу читања и рада на тексту (Вилотијевић, 2000). У уџбенику *Методика наставе природе и друштва* налазимо класификацију која подразумева следеће методе: усменог излагања, разговора, демонстрације, писаних графичких радова, метода рада на тексту и метода практичних и лабораторијских радова. (Банђур, Лазаревић, 2001). Док у новијем издању овог уџбеника, *Методици наставе природе и друштва* (Благданић, Банђур, 2018) методе се разврставају на вербалне (усмено излагање, разговор, писани радови и рад на тексту), визуелне методе (демонстрација, цртање) и практичне методе (практичних радова). Круљ у својој *Дидактици* и наглашава важност комбиновања свих наставних метода зарад квалитетнијег, занимљивијег и успешнијег наставног рада (Круљ и сар., 2003).

Поред наведених наставних метода савремени наставни процес захтева увођење још једне методе, оне која ће по својим караткреситикама бити најближа деци – метода игре. Као што је већ речено, игра је дечја потреба, саставни део живота. Формирање ове наставне методе јавило се као одговор на једно велико питање: Може ли игра у комбинацији са поучавањем поспешити учење? Педагози су кроз ово питање почели тражити начине на које се игром могу допунити свакодневне наставне активности, али тако да игра буде део поучавања и овладавања новим знањима из различитих предмета. Веома је мало истраживања на тему ефикасности игара у образовању. Анализом резултата ових истраживања јавила се чињеница да су ученици много задовољнији игроликом наставом него традиционалним приступима. Ово је отворило велика врата на која је игра ушла у наставу као нова наставна метода. Ученици млађег школског узраста, из животног доба где је игра њихово основно занимање прелазе у школске клупе, суочавају се са потпуно новим светом и начином живота. Сусрећу се са строгим школским правилима, обавезама, домаћим задацима, а све ово им мења дотадашњи живот из корена. Полазак у школу за дете представља један од најзначајнијих момената и прекретница у животу. Тада почиње период који је за дете, али и за родитеље, пун непознаница, несигурности и неизвесности. У предшколском периоду дечјег васпитања, уклапања у обрасце које друштво прописује, па и социјализације, дете пролази кроз најразличитије фазе одрастања. Формира своје навике, интересовања и начин живота, а све ове особине су својствене сваком детету појединачно. Како ће се и у којој мери дете прилагодити новонасталој ситуацији, школском окружењу и обавезама, зависи од

сваког детета појединачно, од развоја његових интелектуалних, моралних, естетских и радних способности.

Изјава једног осмогодишњака најбоље дочарава ситуацију у којој се мали дечји ум налази када је у школи: „Најгори део школе јесте стално седење. То убија. Боли ме мозак када морам да седим и слушавам сатима. Могу ја да седим, али често пожелим да скочим и протрчим ходницима“ (Ливајн, 2005: 104) Ова ученичка жалба нам показује потешкоће привикавања на школу и новонастале околности. Како би превазишли све наведене проблеме са којима се дете може срести у процесу привикавања на школу и школске обавезе предлаже се искоришћавање игре у педагошке и образовне сврхе. С обзиром да је игра делатност којом дете задовољава бројне потребе њено при-лагођавање настави и употребљавање у настави може нам донети само позитивне резултате. Настава кроз игру неће бити испуњена само забавом, већ треба добити педагошки и образовни карактер. Применом игре као наставне методе, забава, рекреација, одмор и сви остали видови игроликх активности постају учење, креирање и усавршавање вештина. Основна карактеристика наставе, кроз примену игре као наставне методе, подразумева чињеницу да ће деца стицати знања, умења и навике, а да тога неће бити ни свесна. Како бисмо остварили потпуно циљ наставе важно је одредити и поставити прецизна правила игре, ток игре и адекватну поделу улога. „Својим изузетним формативним могућностима игра подстиче развој дечјих способности и ствара предуслове за њихобо усложњавање на старијим узрастима. Док се игра дете истражује свет око себе и сопствене могућности, проналази и измишља нове могућности деловања у различитим ситуацијама“ (Копас-Вукашиновић, 2006: 175).

Примена игре у настави захтева од учитеља да се придржава неких важних принципа. Игра не сме бити наметнута, већ је ученици морају самостално прихватити. Ученицима треба предложити игру, изнети им правила, дати идеје и предлоге. Дозволити ученицима да, уколико ситуација то допушта, самостално међусобно поделе улоге. Обратити пажњу на васпитно-образовни циљ који се жели неком игром постићи и пронаћи начин за реализацију тог циља. Мора се поштовати развој динамике игре, не треба је изненада мењати нити изненада прекидати, треба дозволити деци да развију игру и самостално је приведу крају, све у складу са правилима. Важно је проценити способности, интересовања, понашање деце, искуства и њихов начин живота.

У односу на друге, наставна метода игре има бројне предности, али и недостатке. С обзиром да је цео час посвећен игри веома лако се постиже највећи ниво концентрације код деце. Емоционални став деце који имају према игри је у случају примене ове методе много озбиљнији и позитивнији него код традиционалног учења. „Дечје понашање, као у осталом и понашање свих људи, честокарактерише непредвидивост и својевоља. У дечјем понашању можедоћи до изражаја како послушна, невина, чедна, рационална природа, тако и дивља, манипулативна, побуњеничка, афективна, ирационална, инстинктивна природа“. (Стаменковић-Пантовић, 2012: 82). Физичке, умне и социјалне активности су много израженије него у другим облицима учења, а и поред тога деца се мање умарају. Игра код деце повећава концентрацију, мотивацију и интерес, а учење на тај начин постаје занимљивије. Нека истраживања су показала да је игра много делотворнија за учење и памћење него коришћење текстова, излагања или неких других наставних метода. Садржаје које деца усвоје применом ове методе много лакше примењују, а знања су трајнија и чвршћа. Велика предност игре је у томе што се може применити у свим условима, са великим бројем деце различитих умних, моторичких и социјалних стања. Применом ове методе рада на часу очекују се велика искушења. Најпре је потребна веома добра припремљеност и концентрација наставника за сваки део овог часа. Наставник мора бити спреман на галаму, неред, моторичку активност деце. Битно је прецизно нагласити и објаснити правила и ток игре.

Наставник одлучивањем за примену ове наставне методе мора бити спреман да реши сваку непожељну ситуацију у одељењу. Најчешћу примену ове наставне методе поред предшколских установа, срећемо и у првом и другом разреду основне школе, јер у овом узрасту деца још увек имају велику потребу за игром. У трећем и четвртом разреду не треба методу игре искључивати, она и даље треба да постоји, само у мањем обиму (Грдинић, 2003)

Дечја игра је различито класификована код бројних аутора. Према општој класификацији дечје игре можемо поделити на (Грдинић, 2003: 78):

- Стваралачке игре
- Дидактичке игре
- Логичке игре
- Игре опажања
- Игре погађања
- Језичке игре
- Драмске игре
- Покретне игре

Код овог аутора социјалне игре подразумевају спој игара из свих претходно наведених група. Наводе се игре чија је примена могућа у настави Света око нас/Природе и друштва:

- Игре опуштања
- Игре разумевања
- Игра разумевања
- Игра невербалних знакова
- Игре за успостављање позитивне комуникације;

Код Грдинића (2003) проналазимо подгрупе методе игре. Овде се издвајају едукативна радионица и метода сценске комуникације. Едукативна радионица је такав облик методе игре у којем се обезбеђује висок степен мисаоне и практичне активности великог броја ученика истовремено. (Антић, 2000). Веома важна карактеристика едукативне радионице је стална интеракција међу ученицима и то вишесмерна. Сви имају право на реч, сви говоре по раније утврђеном реду и сви бивају саслушани без коментара и прекидања. Ослобађају се дечја мишљења, савко има право да изрази свој став на неку задату тему, свако се може представити на жељени начин и изнети предлог за решавање одређеног проблема. Садржаји којима се едукативна радионица бави имају наглашен социјални карактер који помаже деци у зближавању, упознавању и пре-вазилажењу говорних и друштвених баријера. Метода сценске комуникације – као основни смисао има да ученицима кроз сценску игру у којој се симулирају и опонашају животне и проблемске ситуације на наставним садржајима нижих разреда основне школе – активно уче и учествују у остваривању задатака часа, а у складу са сопственим кораком постигнућа у другим индивидуалним способностима. (Кошничар, 1997) Овим обликом методе игре у стању смо да допунимо било коју наставну методу у свим наставним предметима. Њоме се градиво многих наставних јединица ученицима представља на приступачан, разумљив и једноставан начин, имајући у виду чињеницу да је компатибилна са свим наставним методама што је од изузетног значаја са дидактичко-методичког аспекта.

ТРАЈНОСТ ЗНАЊА, УМЕЊА И НАВИКА

Било који рад у људској делатности, да би био успешан, мора поштовани одређене законе, правила и принципе. Ово се може применити и на наставни рад, јер и он мора бити извођен под одређеним правилима, законитостима и принципима. Уколико желимо правилно организовати и извести наставни рад и из тог рада извући позитивне ефекте морамо познавати законе који владају у наставним процесима, а исто тако и принципе који су из тих закона изведени. Према томе, за дидактичке принципе можемо рећи да представљају основна и обавезна начела којима се руководи наставник при планирању, организацији и извођењу наставног процеса. (Круљ и сар., 2003).

Пре него што се пређе на класификацију наставних принципа и на пре-цизирање појединости важних за принцип трајности знања умења и навика, потребно је направити краћи историјски преглед схватања наставних принципа. У *Великој ди-дактици*, Коменски је навео да су наставни принципи основни регулативи наставе. Он је сматрао да је очигледност неизоставно и основно правило организовања и извођења наставе. У истом делу нагласио је значај систематичности и поступности и дефинисао правила од ближег ка даљем, од лакшег ка тежем, од познатог ка непознатом, од простог ка сложеном. Важне тероје и дефинисања наставних принципа износили су подједнако као Коменски и Русо и Песталоци, а од савременијих аутора издвајамо Шимлешу (1964), Пољака (1989), Продановића (1970), Ђорђевића (2011), Лекића (1976), Вилотијевића (2000), Круља (2003), Шеховића (2006) и друге. Вилотијевић је у својој *Дидактици* за наставне принципе нагласио: „Дидактички принципи (од латинске речи *principium*, што значи руководећа идеја, основна правила понашања, начело, основа, подлога) се дефинишу као основна, општа и обавезна начела којима се руководи наставник при планирању, организацији, извођењу и вредновању наставног процеса. Обухватају тумачење наставе и њених садржаја, рад наставника и организационе облике васпитања и образовања“ (Вилотијевић, 2000: 379).

У истом уџбенику проналазимо класификацију наставних принципа коју је овај аутор навео на основу опредељиваа већине наших и страних дидактичара. Он наводи следеће принципе као важне за припрему наставе, вредновање исте и за наставни рад уопште: принцип очигледности и апстрактности, принцип систематичности и поступности, принцип приступачности узрасту ученика, принцип индивидуализације, диференцијације и интеграције, принцип свесне активности ученика, принцип рационализације и економичности и принцип научности (Вилотијевић, 2002). Нешто старију класификацију налазимо код Шимлеше (1964), који принципе класификује на следећи начин: принцип примерености узрасту ученика, индивидуализације наставе, принцип доживљаја, принцип свесне активности, принцип повезаности наставе са животом, принцип повезаности теорије са праксом, принцип систематичности и поступности, принцип очигледности, принцип економичности и принцип трајности знања умења и навика. Према истом аутору, ниједан наставни принцип не може стајати самостално и независно од других принципа. Принципи се међусоно допуњују, прожимају и зависе једни од других.

Класификација која се најчешће примеује у настави света око нас/ природе и друштва дата је у уџбенику *Методика наставе природе и друштва*, Банђур/Лазаревић (2001). Они издвајају принцип научности, прилагођености узрасту ученика, инди-видуализације, систематичности и поступности, свесне активности ученика, очигледности и апстрактности, повезаности теорије са праксом и наставе са животом, рационализације и економичности, трајности знања, умења и навика.

Фокус у овом делу рада желимо да ставимо на принцип трајности знања, умења и навика. Знање можемо дефинисати као систем научних чињеница и генерализација, које су ученици схватили, усвојили и у памћењу задржали. (Круљ и сар., 2003). Важна карактеристика знања и усвајања знања мора бити његово задржавање у памћењу. Када ово остваримо можемо рећи да је процес образовања био успешан и да је настава била делотворна. Велики ривал процесу памћења је заборављање. У психологији је позната чињеница да знање бледи, постаје неупотребљиво и спушта се на најнижи ниво, ниво препознавања, уколико се не продубљује, шири и употпуњава. Важно је да у процесу наставе градиво буде у потпуности задржано, јер само као такво може бити накнадно репродуковано и примењено. У погледу стицања знања, умења и навика важно је организовати наставу тако да за свху има запамћивање. Рад на спречавању заборављања подразумева такву организацију наставе која ће свим својим елементима утицати да знања буду квалитетно усвојена и да као таква што дуже остану у памћењу ученика. О томе колико је памћење важно за даљи живот сваког појединца, важно за даљи рад и усвајање комплекснијих знања тј. ширење постојећих не морамо пуно говорити. У односу на нова знања, која ће појединац тек стећи, знања која се тренутно усвајају представљају предзнања и изузетно је важно да она постану трајна. Само тако створили смо подлогу за пријем нових чињеница и научних истина које желимо да наши ученици усвоје. Сматра се да је знање полазна станица за функционалну употребу свега наученог. После знања, следеће категорија на лествици су вештине. Савладавајући теоретске делове неког садржаја стичемо знање, а оно постаје чвршће увежбавањем и понављањем, тада прераста у вештину којом владамо. Врхунац знања је навика, а под тим се подразумева да то знање постане саставни део живота, да се без иједног проблема репродукује, самостално допуњава и што је најважније функционално примењује. Настава треба бити концепирана тако да свако знање тежи да постане навика, да постане део живота и да се лако примењује у пракси.

МЕТОДОМ ИГРЕ ДО СТИЦАЊА ЗНАЊА, УМЕЊА И НАВИКА

На основу свега наведеног мора се поставити важно питање: Како организовати, испланирати наставу и искомбиновати њене елементе да знање које се стекне у наставном процесу постане трајно, да прерасте у вештину, а из ње и у навику? Одговор на ово питање можемо потражити примењујући све елементе које савремена настава од нас захтева. Ефикаснија настава се изводи адекватном применом свих наставних елемената. Најпре је то строго и прецизно поштовање дидактичких принципа, који су неизоставан предуслов за извођење наставе. Потом комбиновање наставних метода и облика настаног рада како би се успоставила што боља комуникација на часу. Важно је адекватно одабрати наставна средства која ће се примењивати, као и објекте наставног рада где ће се настава изводити. Дидактика XX и XXI века је створила систем иновативних модела који су одлична полазна основа за превазилажење традиционализма у настави. Од савременог наставника се тражи да буде креативан, занимљив, иновативан, да прати развој дидактике и свих елемената наставе које дидактика подразумева. Пред оваквог наставника је стављен један велики изазов, својом организацијом наставе мора бити занимљивији од дечјег свакодневног окружања, од галаме која допире из школског дворишта, од рачунарских игрица и других продуката индустрије забаве, друштвених мрежа и свих осталих елемената који заокупљују дечју пажњу. Наставу мора тако конципирати да она не буде напорна ученицима, већ да они једва чекају да се укључе у њен ток. Наставне садржаје приближити деци и њиховим потребама да она не буду свесна да кроз све активности у које их наставник уводи стичу знања. Ту се опет јавља проблем који се тиче баш тог знања, јер оно мора бити

трајно и функционално. Наставник „на деџем терену“ мора се спустити на њихов ниво и пронаћи онај начин који ће ученике поставити у најприроднији положај. Са ученицима се треба играти, а игра је та која ће решити проблеме усвајања знања, трајности истог и претварања знања у вештине и навике. Примена методе игре у наставном раду, омогућава нам да деци представимо градиво на једноставан, њима близак и пре свега делотворан начин. Одабиром адекватног облика дидактичке игре која ће бити примењена може се за готово све наставне јединице света око нас или познавања природе и друштва, употребити ова наставна метода. Ако пођемо од Далесове пирамиде искуства (Farrel/Hartop, 2000) на њој јасно видимо да се памћење садржаја који је прочитан креће око 10%, а садржаја који је пренесен путем живе речи 20%. Ово су два основна начина за преношење знања, начина која су карактеристична за традиционалну наставу. Применом демонстрирања садржаја, проценат запамћеног градива се повећава незнатно, тек до 30%. Према овом приступу, велики помак у памћењу добијамо тек стављањем појединца у реалну ситуацију, тј. додељивањем улога. Сада запамћени садржај долази до 70%. Практична примена теорије, чињење нечега или трагање за солуцијама и решењима проблема проценат запамћених садржаја подиже чак до 90% (слика бр. 1).

Слика бр. 1 – Далесова пирамида искуства

Искуства која, према Далесовој пирамиди, доносе највећи проценат запамћеног градива су у тесној вези са методом игре. Стављање ученика у проблемску ситуацију тј. додељивање улога у којима се ученици морају снаћи, представља подгрупу методе игре – методу сценске комуникације. Иако је већ било речи о овој врсти методе игре, важно је још једном истаћи њену делотворност. Она у себи садржи елементе вербално-текстуалних метода, илустративно-демонстративних и лабораторијско-практичних метода. Подразумева активну игру свих учесника и свест о игри која се за потребе ове методе уобличава као сценски простор. Метода сценске комуникације захтева вишесмерну комуникацију где кроз разговор, глуму и стављање у различите проблемске ситуације ликова ученици упознају ново градиво, савладавају предвиђене садржаје и усвајају знања. У темељу Далесове пирамиде налази се елемент који подразумева чињење нечега, практичну примену, трагање за солуцијама. Творац ове пирамиде сматра да управо таква искуства са собом носи највећи проценат запамћеног

садржаја. Како ово можемо применити у настави? На први поглед пред нама је метода практичних и лабораторијских радова, која подразумева управо практичну примену наученог. Користећи ову методу доприносимо да сва теоријска знања буду практично примењена кроз огледе и експерименте, што нам омогућава трајнија знања, помаже ученицима да створе вештину и да им иста пређе у навику. Ова метода је ученицима занимљива, несвакидашња и њој се препуштају у потпуности. Међутим, поред наведених чињеница, свакако утемељење игре као успешне методе у прва два разреда основне школе треба потражити код знаменитог педагога Ракића, у његовој докторској дисертацији *Васпитање игром и уметношћу*, одбрањене у Немачкој, првих деценија прошлог века. Он сматра да „Игра и уметност морају увек да пружају нешто ново, да стално изазивају промене у животној делатности, како би функцији промене пружиле што више подстицаја, који би могао да снагама за правилне реакције осигура за дуже време богат притицај снага за промену.“ (Ракић, 1946).

Применом игре у настави јављају се бројни позитивни ефекти ка којима смо тежили укључивањем ове наставне методе. Игром је много лакше постићи висок степен концентрације на часу, а активности деце су много веће него код примене било које друге наставне методе. Кроз све врсте игре лако можемо повећати мотивацију, интересовање и изазвати већу пажњу, а ниво запамћеног градива је много већи у односу на примену неких других метода. Применом методе сценске комуникације стварамо код деце много бољи осећај контроле окружења, деца стичу „животна“ искуства и на тај начин учвршћују и ојачавају вредност стеченог знања. Игра као наставна метода показала се изузетно успешном и на пољу рада са децом са тешкоћама у развоју. Када у таквом окружењу нисмо у могућности ефикасно да искористимо традиционалне наставне методе и облике наставног рада типичне за класичну наставу, примењујемо игру и провлачимо све битне информације које желимо да буду запамћене. Међутим, коришћење игара у наставном процесу захтева посебан и методички прецизно одређен и испланиран ангажман наставника. Најпре се плански морају знати разлози увођења игре и циљеви који се тиме желе постићи. Свака игра мора бити адекватно прилагођена умним и старосним могућностима ученика. Уколико овај важан предуслов не буде испуњен може доћи до неуспешне примене игре као наставне методе. Мора се водити рачуна да игре не буду превише лаке и досадне, а ни превише тешке и захтевне јер се тиме могу прекршити неки основни принципи наставе. У пракси се често срећемо са обавезом да неку одређену игру доделимо специфичном типу часа. Па ће се игре користити при усвајању нових садржаја или као предфаза за учење нових садржаја, утврђивању градива, вежбању, понављању... Као што се веома лако комбинују са свим наставним методама, можемо слободно рећи и да се могу употребљавати у свим облицима наставног рада, групном, индивидуалном и раду у пару.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Ако би уобичајене методе, које се често користе у настави заменили методом игре, и све огледе, експерименте и практичну примену знања спровели на забаван и игролик начин, ефекти би били много бољи. Метода игра се у оваквим случајевима примењује углавном код ученика првог и другог разреда јер је њихов узраст најближи безбрижном предшколском детињству, када је игра била њихова основна и једина обавеза. У трећем и четвртном разреду игра као метода јесте присутна, али од методе игре лагано крећемо ка методи практичних и лабораторијских радова. Кроз примену методе игре, ученици на најлакши могући начин трагају за солуцијама, решавају проблеме, дружећи се, забављајући се, а притом уче и стичу много трајнија знања.

Ова метода и њена примена, посебно у настави света око нас, је добар начин који сваки наставник може користити уколико жели да победи све оно што деци окупира пажњу и одвлачи мисли од градива. Разноликост садржаја Света око нас и Природе и друштва омогућавају широку примену свих наставних метода, а посебно методе игре. Стављање ученика у разне животне ситуације, практична примена знања на терену, учење кроз шетњу, дружење и посете занимљивим локацијама, помаже и учитељима и деци у савладавању градива. Што је још важније, принцип трајности знања, умења и навика бива стављен у први план. Знање није адекватно усвојено ако се брзо заборави и ако се не може функционално применити у разним животним ситуацијама. Важност поштовања овог принципа битна је и због чињенице да се за нова знања мора направити подлога, а праву подлогу и те како можемо имати и створити применом методе игре. Главна одлика ове методе јесте што ученике враћа у најраније детињство, у безбрижан свет игре, разоноде, забаве и одвраћа им пажњу од бројних проблема са којима се деца на раном школском узрасту могу срести. Игра им помаже да се зближе са школом, да се зближе са градивом, а што је најважније да се међусобно упознају и социјализују. Метода игре се успешно може применити и у комбинацији са свим облицима наставног рада. Савремена настава је назамислива без примене игре као наставне методе. Дидактичари и методичари теже ка начинима којим ће се превазићи традиционализам у настави, којим ће се у први план ставити дете и његова природна потреба за игром. Све оно што ученик савлада и усвоји применом игре као наставне методе, не само да остаје дубоко у сећању као трајно знање, већ рађа жељу за даљим усавршавањем, стицањем нових знања и употпуњавањем већ наученог. Често ћемо приметити да деца сама, без наставника, покушавају поновити неке најинтересантије сегменте наставног часа. Ово је знак да је игра оставила позитиван утисак и да су ученици несвесно савладали наставни садржај, а сада исти обнављају кроз игру. Сагледавши све елементе које игру убрајају и стављају раме уз раме са осталим наставним методама, можемо слободно рећи да она постаје много више од разбрибриге, много више од деље свакодневице којој се некада није придавала посебна пажња. Породица, која игра кључну улогу у васпитању деце, треба да додели дељој игри посебну важност и уобичајене деље игре употпуни разним садржајима кроз које ће дете учити и развијати интелектуалне, моралне, радне, естетске и физичке способности.

Литература

1. Антић, С. (2000). *Едукативна радионица у разредној настави*. Београд: Учитељ;
2. Банђур, В., Лазаревић, Ж. (2001). *Методика наставе природе и друштва*. Јагодина – Београд: Учитељски факултет у Јагодини – Учитељски факултет у Београду;
3. Банђур, В., Благоданић, С. (2018). *Методика наставе природе и друштва*, Београд, Учитељски факултет;
4. Вилотијевић, М. (2000). *Дидактика 1, 2 и 3*. Београд: Учитељски факултет;
5. Врањешевић, Ј. (2015). Деца као (ко)истраживачи: партиципативна истраживања и најбољи интерес детета, *Примењена психологија*, бр. 8. стр. 187-202;
6. Грдинић, Б. (2003). *Методика познавања природе и света око нас*. Бачки Петровац: Култура;
7. Илић, М. (2016). Учесталост и могућности примене кооперативног учења у разредној настави. *Иновације у настави*, бр. 29. стр. 25-37. Београд: Учитељски факултет;

8. Калас-Вукашиновић, Е. (2006). Улога игре у развоју деце предшколског и млађег школског узраста. *Зборник института за педагошка истраживања*, бр. 1. стр. 174-189;
9. Кошничар, С. (1997). Метод сценске комуникације. *Норма*, бр. 3. Сомбор: Учитељски факултет;
10. Митранић, Н. (2016). Смернице за друштвену подршку дечјој игри, *Настава и васпитање*, Педагошко друштво Србије, Београд, 65 (2);
11. Продановић, Т., Ничковић, Р. (1970). *Дидактика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства;
12. Ракић, В. (1946). *Васпитање игром и уметношћу*. Београд: Просвета;
13. Стаменковић – Пантовић, И. М. (2012): Игровне активности деце у вртићу као елемент дечје културе, *Синтезе – часопис за педагошке науке, књижевности и културу*, Висока струковна школа за васпитаче, Крушевац, 75-88.
14. Трнавац, Н. (1991). Дидактичке игре – васпитни значај и могућности. у Трнавац, Н. и др. *Дидактичке игре*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства;
15. Шеховић, С., (2006). *Дидактика*. Београд: Учитељски факултет;
16. Convention on the Rights of the Child (1989). United Nations General Assembly.
17. Despotović, M.L. (2000). *Igra potreba - andragoške varijacije*. Beograd: Filozofski fakultet - Institut za pedagogiju i andragogiju;
18. Hartop, B., Farrell, S. (2000). Slučaj interaktivne nastavne metodologije. u *Interaktivno učenje II*. Banja Luka: Ministarstvo prosvete;
19. Ortega, R. (2003). Play, Activity, and Thought: Reflections on Piaget's and Vygotsky's Theories. In D. Lytle (Ed.), *Play and Educational Theory and Practice* (pp. 99–116). Westport: Praeger Publishers.
20. Krulj, R., Kačapor, S., Kulić, R. (2003). *Pedagogija*. Beograd: Svet knjige;
21. Šimleša, P. (1964). *Didaktički principi*, Zagreb: Sveučilište;
22. Livajn, M. (2005). *Svako dete je pametno na svoj način*. Beograd: Moć knjige;

Bosko Mihailovic
Ivko Nikolic
University of Belgrade, Teacher Education Faculty, Belgrade

THE EFFECT OF THE METHOD OF PLAY IN THE SUSTAINABILITY OF KNOWLEDGE, SKILLS AND HABITS IN TEACHING THE WORLD AROUND US

Summary: This paper aims to shed light on the methods and approaches the concept of the game, its application in the teaching of science and society, and the importance of respecting the principles of sustainability knowledge skills and habits. First, we have analyzed and defined the concept of the game and its development historically, everyday educational character as well as the impact on the education and socialization of children. An explanation of the classification of teaching methods and methods defined place games in the system of other methods. Emphasis is placed on a variety of application methods in teaching the game, the subgroups of this method, as well as a general division games. Defined the concept of teaching principles, and special attention to the sustainability of prunes knowledge, skills and habits. Through the conclusion of this paper we consider the impact of games on the methods of knowledge acquired in the classroom, and we make the parallel between traditional teaching and teaching enriched with innovative teaching methods as the method of games. References used in this paper is current, modern and is widely used in the teaching and related faculties. In addition to this literature, we referred to older sources that deal with the theme of our work and to show us the historical development of a particular scientific field.

Keywords: children's game, didactic game, teaching methods, teaching principles, methods, games, knowledge;

Рад је примљен 12. 12. 2018. године, а рецензиран 02. 05. 2019. године

